

що дає підстави сподіватися на вдосконалення та покращення функціонування бюджетної системи незалежної України.

Список літератури: 1. Конституція України від 28 червня 1996 року // ВВР України. – 1996. – №30. – Ст. 141. 2. Бюджетний кодекс України // ВВР України. – 2001. – №37–38. Ст. 189. 3. Закон України «Про бюджетну систему України» // Відомості Верховної Ради України. – 1995, №26. – Ст. 195. 4. Закон України «Про державну податкову службу в Україні» від 04.12.90 // ВВР України. – 1991. – №6. – Ст. 37 (в редакції Закону України від 25.03.2005. ВВР. – 2005. – №17. – Ст. 267). 5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / Кол. авт.: В. І. Антипов, Л. К. Воронова, Н. В. Воротина та ін.; За заг. ред. проф. П. В. Мельника; ДПА України, Нац. акад. держ. подат. служби України; АПрН України, Наук.-досл. ін-т финанс. права. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с. 6. Алексеев І. В., Ярошевич Н. Н., Чушак-Голобородько А. М. Бюджетна система: Навч. посіб. – К.: Хай-Тек Прес, 2007. – 376 с. 7. Бескид Й. Теоретичні підвалини дослідження суті державного бюджету України // Фінанси України. – 1998. – №1. – С. 16–18. 8. Василик О. Д. Податкова система України: Навчальний посібник. – К.: ВАТ Поліграфкнига. – 2004. – 478 с. 9. Василик О. Д. Фінанси в економічній системі держави // Вісник Київського університету. Серія економіка. – 1997. – С. 41–61. 10. Волинка К. Г. Теорія держави і права: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2003. – 240 с. 11. Галушка С. О. Бюджетний менеджмент: Навч.-метод. посіб. – Чернівці: Книги – XXI, 2007. – 280 с. 12. Гутник А. Е. Предупреждение налоговой милицией уклонений от уплаты налогов. – К.: Атіка, 2001. – 176 с. 13. Дробозина Л.А. Финансы. – М., 1999. – 528 с.

Надійшла до редколегії 06.05.08

О. І. Гузій

МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА РОЗВИТОК АГРАРНИХ ВІДНОСИН

На сучасному етапі одним з найбільш нагальних є питання реформування місцевого самоврядування та забезпечення його ефективного впливу на розвиток аграрних відносин. Україна є великою європейською країною із швидко зростаючою економікою, в якій нині відбуваються стрімкі політичні і економічні перетворення. Хоча наше суспільство й досягло суттєвих результатів у процесі розбудови та зміцнення демократії, переходу до ринкової економіки, перед усіма гілками влади постає необхідність вирішення багатьох проблем сьогодення.

Зараз як на базовому рівні (село, селище, місто), так і на регіональному рівні самоврядування (район, область) існує низка проблем, вирішення яких є умовою подальшої децентралізації державної влади. Так, на базовому рівні є необхідність збільшення рівня ресурсного забезпечення територіальних громад (матеріальної і фінансової основ), існує невизначеність територіальної основи місцевого самоврядування. На регіональному рівні – необхідність утворення виконавчих органів районних та обласних рад.

Серед багатьох публікацій, у яких розглядаються питання розвитку і реформування місцевого самоврядування можна виділити роботи таких дослідників, як Р. Безсмертний, В. Вакулєнко, В. Кравченко, В. Куйбіда, Ю. Лужков, П. Лобченко, В. Мамонова та ін.

Також серед науковців, які досліджували різні аспекти розвитку аграрних відносин слід згадати таких, як Ю. Білик, В. Галушко, В. Горлачук, А. Даниленко, Д. Добряк, І. Кириленко, А. Мірошніченко, та ін.

Вченими зроблено вагомий внесок в окремі напрямки досліджень як з питань розвитку місцевого самоврядування, так і аграрних відносин. Однак недостатньо опрацьованими залишаються механізми впливу місцевого самоврядування на розвиток аграрних відносин. Ще мало зроблено наукових досліджень у сфері органічного їх поєднання, де вивчається діяльність органів місцевого самоврядування, що спрямована на створення умов раціонального використання та охорони земель сільськогосподарського призначення, ефективного впливу на розвиток аграрних відносин.

Завданням цієї публікації є необхідність визначення подальших шляхів розвитку місцевого самоврядування з метою забезпечення самодостатності локальної демократії. Аргументувати потребу проведення реформ. Висвітлити важливість децентралізації державної влади, забезпечення принципу субсидіарності, партнерських відносин між місцевими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, впровадження принципу повсюдності місцевого самоврядування, реформування територіальної основи місцевого самоврядування. Визначити механізми впливу місцевого самоврядування на розвиток аграрних відносин шляхом виявлення розбіжностей між існуючим і бажаним станом розвитку публічної влади, які треба усунути для досягнення визначених цілей.

В останні десятиліття характерною тенденцією світового розвитку є зростання ролі території, перенесення на місця відповідальності за вирішення соціально-економічних питань. І це виправдано, оскільки саме на цьому рівні закладаються найбільш стійкі основи демократії, можливість найбільш повно та ефективно використовувати локальні ресурси, враховувати місцеві традиції [1, с. 40].

Місцеве самоврядування в Україні ще, на жаль, не стало могутньою рушійною силою, котра могла б прискорити демократичне оновлення нашого суспільства, поглибити започатковані соціально-економічні реформи й розбудити творчу ініціативу мільйонів громадян [2, с. 1].

Сучасна система влади на місцях, представлена в Конституції України органами державної влади та органами самоврядування, принципово не є «ноу-хау». Подібні моделі вже побудовані на практиці у багатьох країнах, хоча у деяких аспектах українська модель є справді новаторською. Це, зокрема, стосується права рад районного та обласного рівнів контролювати дії місцевих державних адміністрацій у питаннях, які вони (ради) делегували адміністраціям. Недостатня ефективність функціонування регіонального рівня самоврядування спричинена відсутністю власних

виконавчих органів у представницьких органів цього рівня. Звідси – не виправдано широкі повноваження місцевих державних адміністрацій, яким районні та обласні самоврядні представницькі органи зобов'язані, відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», делегувати виконавчі функції місцевого самоврядування.

Слід зауважити, що саме самоврядування перебуває найближче до людини, до її потреб. Самоврядування – це ключ до вирішення не тільки місцевих проблем, але й гарант самоорганізації потенційних можливостей кожного громадянина [3, с. 28].

Конституційні положення про визнання і гарантування в Україні місцевого самоврядування означають, що питання місцевого значення можуть і повинні вирішувати саме територіальні громади або ж органи місцевого самоврядування, а не органи державної влади [4, с. 306].

Земельний фонд України становить 5,7% території Європи. У складі земель країни із 60,3 млн га майже 71,2% (41,2 млн га) займають землі сільськогосподарського призначення [5, с. 19].

Землі міст та інших населених пунктів становлять всього 2,5% території країни [6, с. 3].

Відповідно до ст. 12 Земельного кодексу України сільські, селищні, міські ради мають певні повноваження у сфері земельних відносин тільки на територіях населених пунктів. Тому велика площа земель нашої держави, зокрема ті, що відносяться до категорії земель сільськогосподарського призначення знаходиться поза межами адміністративної юрисдикції органів місцевого самоврядування базового рівня [7].

Органи місцевого самоврядування відповідно до ст. 33 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» зобов'язані забезпечувати принцип раціонального використання земель – такий, що відповідає її цільовому призначенню, забезпечує високу ефективність землекористування та охорону, захист від антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів [8].

Процес формування ринкової економіки зумовлений об'єктивними законами розвитку суспільства, висуває високі вимоги до раціонального використання й охорони земель. Адже Україна, будучи великою аграрною державою, володіючи 25% чорноземів світу (що є найдорожчим багатством нації), не має адекватного соціально-економічного рівня життя населення. І це при тому, що, за розрахунками вчених, українська земля може прогодувати більше 150 млн людей без порушення екології [9, с. 4].

У кожній країні світу аграрне виробництво являє собою важливу складову національної економіки. В Україні аграрний сектор – один із провідних в економіці, і суспільство надзвичайно чутливе щодо ситуації у ньому. Продукція АПК становить п'яту частину вну-

трішнього валового продукту, а в структурі загального обсягу зовнішньої торгівлі має досить значну питому вагу. Однак потенційні можливості вітчизняного аграрного сектора значно більші [10, с. 5].

З метою визначення механізмів впливу місцевого самоврядування на розвиток аграрних відносин потрібно розглянути ключові дефініції цієї публікації.

Механізм – це:

1) система, яка визначає порядок якої-небудь діяльності [9, с. 14];
2) сукупність станів і процесів з яких складається яке-небудь явище [11, с. 337];

3) внутрішній пристрій машини, устаткування тощо – система певних ланок та елементів, що приводить їх у дію [12, с. 355].

Аграрні відносини – особливий вид економічних відносин у суспільстві між його членами, господарствами, державою з приводу привласнення різних об'єктів власності, а також землеводіння, землекористування, реалізації сільськогосподарської продукції та розподілу доходів господарств. Головним в аграрних відносинах є: розподіл землі – основного засобу виробництва в сільському господарстві [13, с. 18].

Проблематика територіального устрою України останнім часом набула особливої гостроти. Розробкою пропозицій його реформування займаються правники, економісти, соціологи, історики, філософи, що свідчить про важливість і актуальність цього питання для подальшого розвитку суспільства.

У рамках чинного Земельного кодексу України можна вирішити питання реалізації принципу повсюдності місцевого самоврядування шляхом закріплення положень, що землі територіальних громад повинні межувати між собою. Доцільно провести такий експеримент у межах однієї області, проаналізувати результати і лише потім запроваджувати ту чи іншу модель на загальнодержавному рівні [4, с. 335].

Місцеве самоврядування в Україні здійснюється лише в адміністративних межах населених пунктів, а більша частина території України перебуває поза межами юрисдикції територіальних громад та її органів, що суперечить принципу повсюдності місцевого самоврядування. Крім того, подібний підхід до визначення територіальної основи місцевого самоврядування суперечить практиці зарубіжних країн, у першу чергу європейських, де місцеве самоврядування, в тому числі й на низовому рівні, здійснюється у межах територіальних одиниць, що включають як територію населеного пункту, так і прилеглу територію [14, с. 175, 176].

Проголошена самостійність органів місцевого самоврядування, в умовах хронічного безгріштя і убогості, часто сприяє лише дискредитації ідеї місцевого самоврядування в очах населення. Очікування, що покладалися громадянами на місцеву владу, не ви-

правдовуються, що призводить до падіння престижу не тільки місцевої і регіональної, але і центральної влади [15, с. 58].

Отже, проаналізувавши вищенаведені матеріали, можемо зробити певне резюме.

У сучасній демократії не повинно існувати надмірної централізації державної влади. Необхідне існування сильної центральної влади, але водночас і потужної демократії на місцевому і регіональному рівнях. За її відсутності придушується ініціатива територіальних громад, без якої неможливо досягти бажаного розвитку країни.

Варто зауважити, що ті керівники, які були обрані на місцевому і регіональному рівнях шляхом демократичних виборів, краще знають, що потрібно громадянам на місцях, аніж працівники на центральному рівні.

Реформування територіального устрою України має сприяти формуванню ефективних механізмів управління, встановленню належного балансу загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів, підвищенню ролі місцевого самоврядування як головного елемента і суб'єкта процесу децентралізації державної влади, створенню надійного ресурсного забезпечення завдань та функцій публічної влади.

Позитивним результатом реформування низового рівня системи адміністративно-територіального устрою України стане забезпечення принципу повсюдності місцевого самоврядування (поширення його юрисдикції на всю територію держави без будь-яких обмежень), дасть можливість укрупнити територіальні громади і забезпечити їх самодостатність, дозволить місцевому самоврядуванню ефективно впливати на розвиток аграрних відносин.

У майбутньому місцеве самоврядування повинне мати можливість раціонально використовувати свої ресурси (землі сільськогосподарського призначення) і бути здатними нести відповідальність за свою діяльність.

Для того щоб ефективно представляти спільні інтереси територіальних громад районним і обласним радам потрібно дати можливість створити власні виконавчі органи.

Актуальним також стане розмежування повноважень між різними рівнями місцевого самоврядування у сфері аграрних відносин.

Вирішення низки окреслених проблем можливе лише у комплексі – шляхом реформування системи публічної влади.

Успішне проведення комплексу запропонованих реформаторських заходів, на нашу думку, стануть дієвими механізмами впливу місцевого самоврядування на розвиток аграрних відносин.

Список літератури: 1. Мамонова В. В. Методологія управління територіальним розвитком / За ред. В. В. Мамонова. Х.: Магістр, 2006. – 194 с. 2. Куйбіда В. Хто у місті господар? // Місцеве самоврядування. – 1998. – № 3-4 (11). – С. 1–8. 3. Безсмертний Р. Самоврядування в Україні – дійсність чи перспектива? // Нова політика. – 1996. – № 5. – С. 27–29.

4. Любченко П. М. Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства: Монографія. – Х.: Одиссей, 2006. – 352 с.

5. Мірошніченко А. М. Земельне право України: Навчальний посібник. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2007. – 432 с.

6. Формування ринку землі в Україні. – 2-ге вид., переробл. та допов. / В. П. Галушко, Ю. Д. Білик, А. С. Даниленко та ін.; За ред. А. С. Даниленка, Ю. Д. Білика. – К.: Урожай, 2006. – 280 с.

7. Земельний кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України 20 жовтня 2001 р. – К.: Атіка, 2001. – 96 с.

8. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. // Територіальна організація влади та органів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування / За заг. ред. А. П. Зайця. – К.: Ін Юре, 2002. – С. 57-107.

9. Горлачук В. В., Пещанська І. М., Скороходова В. А. Земельний менеджмент: Навч. посіб. – К.: Професіонал, 2006. – 192 с.

10. Кириленко І. Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України: проблеми, перспективи. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. – 425 с.

11. Современный словарь иностранных слов: Ок. 20000 слов. – 3-е изд., стер. – М.: Рус. яз., 2000. – 742 с.

12. Економічна енциклопедія: У трьох томах. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Академія, 2001. – Т. 2. – 848 с.

13. Економічна енциклопедія: У трьох томах. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Академія, 2000. – Т. 1. – 864 с.

14. Кравченко В. В. Конституційне право України. Навч. посіб. – К.: Атака, 2000. – 320 с.

15. Лужков Ю. М. Путь к эффективному государству: План преобразования системы государственной власти и управления в Российской Федерации. – 2-е изд.; доп. – Запорожье: Премьер, 2003. – 256 с.

Надійшла до редколегії 25.04.08

О. Ю. Волкович

ГОСПОДАРСЬКІ ТОВАРИСТВА ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ

За роки незалежності в Україні відбулися складні процеси формування правових, економічних і соціальних засад демократизації суспільства. Подальша розбудова державності передбачала розвиток адміністративно-політичної системи, удосконалення державної участі в економічній, соціально-культурній та духовній сферах. Таким чином, роль державного управління в міру становлення та розвитку сучасного суспільства з кожним днем зростає. За таких умов постає потреба у необхідності переосмислення підходів до державного управління, об'єктом якого є господарська діяльність, забезпечення переваги у застосуванні уповноваженими державними органами непрямих методів, зменшення безпосереднього втручання до сфери господарської діяльності.

Нове вирішення деяких аспектів правового статусу різних суб'єктів господарювання, в тому числі і юридичної особи запропоновано в багатьох Законах України, серед яких доцільно назвати Закон України «Про господарські товариства» [1], Закон України «Про підприємництво» [2], Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» [3] та ін., Цивільному та Господарському кодексам України [4; 5]. Потребують правової регламентації повноваження багатьох державних органів, що здійснюють державний контроль у сфері господарської діяльності. Вони повинні діяти у межах власної компетенції, але з метою виконання загальнодержавних завдань. При цьому у сфері регулювання адміністративно-господарських правовідно-